

## Sodasta ja yhteiskunnasta

---

Miguel A. Centeno ja Elaine Enriquez: War & Society. Cambridge: Polity, 2017, 224 s. ISBN 9780745645803

---

Vaikka sodalla on ollut keskeinen rooli erilaisten yhteiskuntien kehityksessä, sotaa pidetään nykyään poikkeuksena.

Tämä on Miguel Centenon ja Elaine Enriquezin pääargumentti, johon on helppo yhtyä. Heidän teoksensa *War & Society*n lukeminen sai minut ymmärtämään, etteivät rauhan- ja konfliktitutkimuksen jatko-opintoni juuri kosketaneet sotaa tai yhteiskuntaa. Sodan ja yhteiskunnan suhde onkin teoksen keskiössä. Lyhyt ja helppolukuinen kirja pyrkii ”selittämään sosiologisia oivalluksia sodankäynnin luonteesta ja siitä, miten se heijastaa ja muokkaa sosiaalista dynamiikkaa ja instituutioita”.

Kirja perustuu ”historialliseen vertailevaan metodiin” ja esittää kaksi osittain toisiinsa liittyvää väitettä. Kirjoittajien ensimmäinen väite on, että pitkällä aikavälillä sotien koko, monimutkaisuus ja organisaatio ovat kasvaneet. Kirjan alkiosa seuraa tätä väitettä: luvut 2–4 laajenevat yksittäisten soturien sodista armeijoiden ja yhteiskuntien sotiin. Kirjoittajien toisen väitteen mukaan sodan luonne on muuttunut. Tätä väitettä käsitellään kolmessa viimeisessä luvussa, jotka keskittyvät sodan luonteeseen ja siihen, miten sodat rakentuvat, sekä sodan ja yhteiskunnan suhteeseen nykyaikana.

Centeno ja Enriquez pitävät sotaa sosiaalisena faktana tai ”sosiaalisen rakenteen, ryhmäsäännösten ja suhteiden

heijastuksena ja seurauksena”. Vaikka tämä sallisi lukuisia tulkintoja sodasta, käsittävät kirjoittajat sodan kuitenkin suppeasti väkivaltana: ”Sodan välineet ovat aseita, joiden tarkoituksena on vahingoittaa, vaurioittaa ja tuhota vihollisten ruumiita.” *War & Society*n käsitys sodasta on lopulta sama kuin Carl von Clausewitzin. Clausewitz määritteli sodan väkivaltaiseksi toimeksi, joka pakottaa vihollisen alistumaan (poliittiseen) tahtoomme. Määritelmä mahdollistaa legitiimin ja instrumentaalisen järjestäytyneen väkivallan erottamisen sosiaalisesti marginaalisesta väkivallasta. Kuten kirjoittajat toteavat, sodan luonne on ristiriitainen: sodassa yhdistyy mielivalta ja yhteistoiminta. Vastaavanlaiset paradoksit ja sodan käsittäminen sosiaalisena ilmiönä tekee sosiologiasta korvaamattoman sodan tutkimuksessa.

Princetonin yliopiston The Western Way of War -kurssiin pohjautuvan *War & Society*n perspektiivi on kapea. Teos keskittyy ”sodankäynnin standardimuotoon” ja ”sodan Westfalenin malliin” – ja silloinkin sen ”organisatoriseen ja teknologiseen kehitykseen”. Keskittymisen tietynlaiseen sotaan, jota sotivat tietynlaiset taistelijat tiettyinä aikoina historiassa, rajoittaa sodan ymmärtämistä laajempaan ilmiönä: harvo-

ja nykyaikaisia sotia käydään länsimaisissa yhteiskunnissa tai länsimaisten sotilaiden voimin. Monissa konflikteissa eivaltioilliset toimijat ovat valtioita tärkeämpiä. Centenon aiempi kiinnostus sodan tutkimiseen Latinalaisessa Amerikassa ja vähitellen kertyvä antropologinen ja sosiologinen sotaa eilänsimaisissa yhteiskunnissa käsittelevä kirjallisuus tekevät rajoituksesta tarpeettoman tuntuisen.

Keskittyminen länsimaisiin yhteiskuntiin rajoittaa sosiologisten teorioiden soveltamista sodan analyysiin satureita, armeijoita ja yhteiskuntia koskevissa luvuissa. Olisi voinut olettaa, että nämä luvut keskittyisivät eri analyysitasoihin ja niiden erityisiin sosiologisiin prosesseihin: sotilaita käsittelevät luvut yksilöiden ja pienryhmien dynamiikkaan, armeijoihin keskittyvät luvut keskitason organisaatioihin (jotka esimerkiksi pyrkivät luomaan ammattimaisia ja kurinalaisia joukkoja) ja yhteiskuntia koskevat luvut makrotason tekijöihin. Vaikka kirjoittajat myöntävät näiden tasojen vaikuttavan toisiinsa, on tasojen erottaminen tärkeää vertailevalle tutkimukselle. Esimerkiksi sotilassosiologia on tähän asti voinut keskittyä sotilasorganisaatioiden tutkimukseen pitkälti siksi, että se on olettanut monien vain

länsimaita koskevien makrotason tekijöiden olevan universaaleja.

Armeijoita käsittelevä luku ei keskity voiman luomiseen keskitason sosiologisten prosessien kautta vaan armeijan hallintaan. Luku muistuttaakin lopulta John U. Nefin ja William H. McNeillin teoksia, jotka keskittyvät teknologian, asevoimien ja yhteiskunnan välisiin suhteisiin. Luku yhteiskuntien sodasta vuorostaan keskittyy yhteiskuntien valloittamiseen ja tuhoamiseen. Luvun pitkä keskustelu holokaustista tuntuu vääraltä, etenkin kun tekijät kutsuvat sen tekijöitä irratiionaaliksi. Ottaen huomioon, että kansallissosialismi pyrki rasistiseen utopiaan, joka vaati siihen sopimattomien tuhoamista, politiikan ja kansanmurhan erottaminen tässä ja muissa tapauksissa tuntuu kyseenalaiselta. Vaikka nämä luvut tukevat teoksen ensimmäistä väitettä sodankäynnin monimutkaistumisesta, ei väite itsessään ole uusi. Sodan sosiologian tutkimuksen olisikin tulevaisuudessa hyvä kiinnittää enemmän huomiota hienostuneempiin sotaan liittyviin sosiologisiin prosesseihin.

Tekijät olisivat toisinaan voineet sekaannuksen välttämiseksi liittää terminologiansa olemassa oleviin tieteellisiin keskusteluihin. Kirjan alus-

sa esimerkiksi väitetään, että sodan luonne on nykyaikana muuttunut. Sotatieteissä oletetaan usein, että sodan luonne pysyy vakiona, samalla kun sen muoto muuttuu esimerkiksi teknologisen ja yhteiskunnallisen kehityksen kautta. Vaikka näitä näkemyksiä on vähitellen alettu arvostella, pitäytyy *War & Society* vanhassa linjassa – siitä huolimatta, että ”eri yhteiskunnat harjoittavat erilaisia sodan muotoja, ja erilaiset konfliktityylit tuottavat erilaisia yhteiskuntia”. Kirjoittajat uskovat nykyaikaista sodankäyntiä koskevien muutosten johtavan länsimaissa ”taistelijan paluuseen”: armeijoiden ammattimaistuminen tulee johtamaan sodan eriytymiseen näistä yhteiskunnista. Samaan aikaan muualla on nähtävissä sodan ”demokratisoituminen” ja pirstaloituminen. Tämä mielenkiintoinen kontrasti viittaa sodan ja yhteiskunnan pohjimmitaan erilaiseen suhteeseen.

Välitön vasta-argumentti soturin paluulle on se, ettei ammattimaistuminen merkitse sitä, että sotia käyvät yksilöt. Kirja käyttää esimerkiksi löyhästi termiä *military* (sotaväki), joka kuitenkin viittaa erityiseen suhteeseen sodan ja yhteiskunnan välillä: yhteiskunnissamme järjestäytynyt väkivalta on yhden ammattiryhmän monopoli, joka saa päämääränsä, keinonsa ja oikeutuksensa valtiolta. Vaikka

kirjoittajien luonnehdinta muissa yhteiskunnissa tapahtuvasta siviilien militarisoitumisesta muodostaakin iskevän kontrastin ammattimaistumiselle, on luonnehdinta harhaanjohtava. Kuten teos useasti toteaa, muodostaa länsimainen käytäntö usein poikkeuksen, ei säännön. Kirjoittajien huoli yhteiskunnallisesta yhteenkuuluvuudesta ilman suuria armeijoita on kuitenkin kasvava. Asevelvollisuuden paluu Euroopassa voidaankin käsittää vastaukseksi ei vain ulkoiisiin vaan myös sisäisiin uhkiiin.

Toinen terminologiaan liittyvä ongelma koskee sodan sosiologisia seurauksia, jotka ovatkin jääneet liian vähälle huomiolle. Historiallinen sosiologia on keskittynyt sodan ja valtion väliseen suhteeseen, mutta Centeno ja Enriquez määrittelevät valtiot ”institutionalisoituiksi säännöiksi, joilla yhteiskunta hallitsee itseään” sekä ”sosiaalisen ja taloudellisen elämän perustaksi”. He jatkavat: ”Ilman valtioita ei ole markkinoita, tuomioistuimia, vaaleja eikä julkisia palveluita.” Tämä valtion määritelmä mahdollistaa laajemman tulkinnan, joka kattaisi esimerkiksi valtiottomat yhteiskunnat. Viittaukset Thomas Hobbesiin ja Charles Tillyyn kuitenkin vihjaavat, että tässäkin suhteessa kirjoittajien perspektiivi on kapea. Laajempi perspektiivi löytyy esimerkiksi

Siniša Maleševićin sosiaalisten organisaatioiden kategoriasta.

*War & Society* on loistava lisä kasvavaan sodan sosiologiaan keskittyvään kirjallisuuteen. Sen tiiviys ja johdonmukaisuus tekevät siitä erinomaisen oppikirjan erityisesti peruskursseille, jotka tutkivat sodan lisäksi myös yhteiskuntiemme alkuperää. Teoksen lähes jokaiselta sivulta löytyy tarkkanäköisiä ja usein provosoivia oivalluksia. Vain jotkut näistä ovat kiistanalaisia. Usein nämä oivallukset kannustavat kiinnittämään huomiota kysymyksiin, joihin emme vielä tiedä vastauksia. Viimeistään tämä nostaa *War & Society*n sodan sosiologian perusteosten joukkoon.

**Ilmari Käihkö**